

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ

П'ЯТА СЕКЦІЯ

**СПРАВА «ОРЛОВСЬКИЙ ПРОТИ УКРАЇНИ»
(CASE OF ORLOVSKIY v. UKRAINE)**

(Заява № 12222/09)

РІШЕННЯ

СТРАСБУРГ

2 квітня 2015 року

ОСТАТОЧНЕ
02/07/2015

Це рішення набуло статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції. Воно може підлягати редакційним виправленням.

У справі «Орловський проти України»

Європейський суд з прав людини (П'ята секція), засідаючи палатою, до складу якої увійшли:

Марк Віллігер (*Mark Villiger*), Голова,
Ангеліка Нуссбергер (*Angelika Nußberger*),
Боштьян М. Зупанчіч (*Boštjan M. Zupančič*),
Ганна Юдківська (*Ganna Yudkivska*),
Вінсент А. Де Гаetano (*Vincent A. De Gaetano*),
Хелена Єдерблум (*Helena Jäderblom*),
Алеш Пейхал (*Aleš Pejchal*), судді,

та Клаудія Вестердік (*Claudia Westerdiek*), Секретар секції,
після обговорення за зачиненими дверима 10 березня 2015 року
постановляє таке рішення, що було ухвалено у той день:

ПРОЦЕДУРА

1. Справу було розпочато за заявою (№ 12222/09), яку 5 травня 2009 року подав до Суду проти України на підставі статті 34 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) громадянин України, пан Сергій Володимирович Орловський (далі – заявник).

2. Інтереси заявника, якому було надано юридичну допомогу, представляв пан Лісовий О.В., адвокат, який практикує у м. Сімферополь. Уряд України (далі – Уряд) представляла його Уповноважений, на останніх етапах провадження - пані О.Давидчук, з Міністерства юстиції України.

3. Заявник скаржився, зокрема, що його затримання з 28 липня до 1 серпня 2006 року та тримання під вартою з 19 лютого до 18 березня 2009 року не мали жодних правових підстав, що тривалість тримання його під вартою була нерозумною, що не було ефективного механізму оскарження законності тримання його під вартою і що під час тримання його під вартою йому не дозволяли бачитися або листуватися зі своєю родиною.

4. 15 листопада 2012 року про заяву було повідомлено Уряд.

ФАКТИ

I. ОБСТАВИНИ СПРАВИ

5. Заявник народився у 1968 році та станом на час надання ним останніх письмових пояснень знаходився під вартою у м. Одеса.

A. Затримання заявника

6. У невизначену дату у 2006 році К., надаючи визнавальні покази під час допиту працівниками міліції, зазначив, що у 2002 році заявник брав участь у вчиненні вбивства члена банди З.

7. 28 липня 2006 року працівники міліції зупинили заявника на автостраді та затримали його, а також вилучили його автомобіль.

8. За твердженнями заявника, йому не було чітко роз'яснено підстав його затримання. З 28 липня до 1 серпня 2006 року його переводили до різних відділів міліції та допитували.

9. 30 липня 2006 року в автомобілі, який було вилучено у заявника при його затриманні, працівники міліції виявили вибухову речовину.

10. 1 серпня 2006 року щодо заявника було порушено кримінальну справу за підозрою у незаконному зберіганні вибухових речовин та у вчиненні вбивства З., а також складено протокол затримання, який заявник підписав.

B. Кримінальне провадження щодо заявника та тримання його під вартою

11. 4 серпня 2006 року для закінчення збору інформації щодо особи заявника Київський районний суд м. Одеси (далі – Київський суд) постановив продовжити строк його затримання до десяти діб.

12. 10 серпня 2006 року заявнику було офіційно пред'явлено обвинувачення у незаконному зберіганні вибухових речовин та у співучасті у вбивстві З., вчиненому бандою у 2002 році.

13. 11 серпня 2006 року Київський суд обрав заявнику запобіжний захід у вигляді взяття під варту строком на два місяці, що мали обчислюватися з 28 липня 2006 року. Суд зазначив, що тяжкість пред'явлених заявнику обвинувачень становила достатню підставу для того, щоб вважати, що заявник, перебуваючи на волі, ухилятиметься від слідства та суду і перешкоджатиме розслідуванню.

14. Того ж дня суд виніс окрему ухвалу, у якій звернув увагу Міністра внутрішніх справ України на порушення прав заявника під час його затримання. Суд зазначив, зокрема, що незадокументоване тримання заявника під вартою з 28 липня до 1 серпня 2006 року було

незаконним. Суд просив Міністра вжити заходів належного реагування щодо цього випадку. Інформація про подальші заходи у матеріалах справи відсутня.

15. Заявник через свого захисника оскаржив постанову про взяття під варту. Він стверджував, що у нього позитивні характеристики з місця роботи, він має сім'ю, включаючи трьох неповнолітніх дітей, і у нього є проблеми зі здоров'ям.

16. 17 серпня 2006 року апеляційний суд Одеської області залишив апеляційну скаргу заявника без задоволення. Суд зазначив, зокрема, що, зважаючи на тяжкість пред'явлених заявнику обвинувачень, а також той факт, що він проживає у Криму, тоді як орган досудового слідства знаходиться в Одесі, існують підстави вважати, що, перебуваючи на волі, заявник ухилятиметься від слідства та суду або перешкоджатиме розслідуванню.

17. 25 вересня 2006 року апеляційний суд Одеської області продовжив строк тримання заявника під вартою до 28 лютого 2007 року, мотивуючи це загальними висловлюваннями про те, що, перебуваючи на волі, заявник може ухилятися від слідства та суду, чинити тиск на свідків або перешкоджати розслідуванню.

18. 23 лютого 2007 року заявник, інтереси якого представляв захисник, подав заперечення на подання прокуратури про продовження строку тримання заявника під вартою. Він повторював, що у нього є постійне місце проживання, сім'я з трьома неповнолітніми дітьми, та що до затримання він займався законною підприємницькою діяльністю. Він посилався на загострення виразки шлунку та стверджував, що під час тримання його під вартою не було проведено жодних слідчих дій за його участю та не виявлено жодних нових доказів його причетності до будь-яких злочинів.

19. 26 лютого 2007 року апеляційний суд Одеської області задовольнив подання прокуратури та продовжив строк тримання заявника під вартою до 28 квітня 2007 року, навівши ті ж підстави, що й у своїй постанові від 25 вересня 2006 року.

20. 20 квітня 2007 року заявник, інтереси якого представляв його захисник, знову подав заперечення на подання органу досудового слідства про продовження строку тримання заявника під вартою, навівши ті ж підстави, що й раніше.

21. 24 квітня 2007 року Верховний Суд України продовжив строк тримання заявника під вартою до 22 серпня 2007 року, вказуючи на необхідність проведення додаткових слідчих дій і відсутність підстав для звільнення заявника з-під варті.

22. 9 серпня 2007 року заявнику було пред'явлено обвинувачення у причетності до кількох інших злочинів, вчинених у складі банди, включаючи вбивства, викрадення людей та катування.

23. 14 серпня 2007 року Верховний Суд України задовольнив подання слідчого щодо продовження строку тримання під вартою шести ймовірних членів банди, включаючи заявника, до 17 лютого 2008 року. Суд вказав на тяжкість пред'явлених обвинувачень, те, що розслідування стосувалось тридцяти різних епізодів стверджуваних злочинів, вчинених бандою, а також те, що органам досудового слідства було потрібно більше часу для завершення їх роботи.

24. За твердженнями Уряду, під час досудового слідства органами влади було допитано загалом 17 обвинувачених, 21 потерпілого та 275 свідків, проведено 30 очних ставок, 37 пред'явлень для впізнання, 20 відтворень обстановки і обставин подій та 14 виїмок, отримано 66 висновків експертів та проведено низку інших слідчих дій.

25. 18 грудня 2007 року заявнику було пред'явлено остаточний обвинувальний висновок. Додатково до попередніх обвинувачень, заявнику було пред'явлено обвинувачення в участі в озброєній банді (бандитизм).

26. 24 грудня 2007 року досудове слідство було закінчено, і заявнику та іншим обвинуваченим було надано час на ознайомлення з матеріалами справи.

27. 24 січня 2008 року апеляційний суд м. Києва, вказуючи на тяжкість пред'явлених обвинувачень, підтверджуючи, що постанова про взяття його під варту була правильною, а також посиляючись на необхідність завершити ознайомлення з матеріалами справи, продовжив строк тримання заявника під вартою до 20 серпня 2008 року.

28. 14 серпня 2008 року заявник подав заперечення на подання прокуратури щодо продовження строку тримання його під вартою. Він стверджував, зокрема, що причиною такого тривалого ознайомлення з матеріалами справи була погана організація цього процесу.

29. 15 серпня 2008 року апеляційний суд м. Києва продовжив строк тримання заявника під вартою до 20 жовтня 2008 року, навівши ті ж підстави, що і у своїй постанові від 24 січня 2008 року.

30. 9 жовтня 2008 року заявник повідомив прокуратуру про те, що, незважаючи на наявність певних матеріалів справи, з якими він ще не ознайомився, він відмовляється від свого права на подальше ознайомлення і просить звільнити його з-під варти до закінчення судового розгляду.

31. 12 жовтня 2008 року Генеральна прокуратура України зобов'язалась надіслати заявнику відповідні процесуальні документи, але встановила відсутність підстав для звільнення його з-під варти.

32. 14 жовтня 2008 року заявник знову подав заперечення на подання прокуратури про продовження строку тримання його під вартою, в якому наводилися схожі доводи.

33. 15 жовтня 2008 року апеляційний суд м. Києва задовольнив подання прокуратури, продовживши строк тримання заявника під вартою до 20 грудня 2008 року, та додатково до попередньо наведених підстав зазначив, що підсудним потрібен час для закінчення ознайомлення з матеріалами справи.

34. 16 грудня 2008 року апеляційний суд м. Києва, навівши ті ж підстави, продовжив строк тримання заявника під вартою до 19 лютого 2009 року.

35. З 19 лютого до 18 березня 2009 року заявник перебував під вартою.

36. 18 березня 2009 року апеляційний суд Одеської області, діючи в якості суду першої інстанції, провів попередній судовий розгляд кримінальної справи щодо заявника та інших обвинувачених. Суд відмовив у задоволенні поданого того ж дня клопотання заявника про звільнення з-під варти, встановивши відсутність підстав для його задоволення.

37. 15 червня 2011 року заявник, інтереси якого представляв захисник, звернувся з клопотанням звільнити його з-під варти до закінчення судового розгляду, стверджуючи, що стан його здоров'я погіршувався, що не було достатніх доказів його вини, що, оскільки усі свідки та потерпілі вже дали покази у суді першої інстанції, він не зможе чинити тиск на них, і, насамкінець, що у нього позитивні характеристики, на його утриманні перебувають двоє неповнолітніх дітей, і у нього також є постійне місце проживання.

38. 15 червня 2011 року апеляційний суд Одеської області відмовив у задоволенні клопотання заявника, вказавши на тяжкість пред'явлених йому обвинувачень, та стверджуючи, що судовий розгляд ще не закінчено, і відсутні підстави для звільнення його з-під варти.

39. За твердженнями Уряду, загалом апеляційним судом Одеської області проведено 151 судові засідання у справі заявника, низку з яких було відкладено, зокрема через неявку до суду одного з підсудних, який перебував на волі.

40. 18 жовтня 2011 року апеляційний суд Одеської області визнав заявника винним у вчиненні вбивства, викраденні людини та бандитизмі і призначив йому покарання у вигляді позбавлення волі строком на чотирнадцять років з конфіскацією належного йому майна.

41. Як стверджує заявник, 30 липня 2013 року за апеляційною скаргою, поданою ним та його захисником, Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ залишив вирок суду першої інстанції загалом без змін, проте уточнив кваліфікацію одного зі злочинів відповідно до національного законодавства.

С. Побачення та листування з родиною впродовж тримання під вартою

42. 16 жовтня 2006 року Генеральна прокуратура України відмовила у задоволенні поданого дружиною заявника, І.О., клопотання про отримання побачення із заявником. Генеральна прокуратура України зазначила, що станом на час подій «необхідність у побаченні родичів із [заявником] відсутня».

43. Як стверджує заявник, протягом усього часу попереднього ув'язнення його було позбавлено можливості бачитися або листуватися зі своєю родиною.

44. 25 травня 2009 року заявник звернувся до апеляційного суду Одеської області з клопотанням про надання дозволу на побачення зі своєю родиною, а саме зі своєю матір'ю, дружиною та дітьми. Він стверджував, що протягом усього періоду його попереднього ув'язнення органи досудового слідства без належного обґрунтування відмовляли у задоволенні його клопотань про отримання побачень з родиною.

45. Як стверджує Уряд, клопотання заявника від 25 травня 2009 року було задоволено, але родичі заявника не скористалися цією нагодою і не з'явилися на побачення з ним.

II. ВІДПОВІДНЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

46. Відповідні положення Кримінально-процесуального кодексу України щодо тримання під вартою до закінчення досудового слідства та судового розгляду наведено у рішенні Суду у справі «Молодорич проти України» (*Molodorych v. Ukraine*) (заява № 2161/02, пп. 56-58, від 28 жовтня 2010 року).

47. Відповідні положення Кримінально-процесуального кодексу України щодо побачень з родичами наведено у рішенні Суду у справі «Шалімов проти України» (*Shalimov v. Ukraine*) (заява № 20808/02, п. 44, від 4 березня 2010 року).

48. У відповідних положеннях Цивільного кодексу України від 2003 року, який набрав чинності 1 січня 2004 року, передбачено таке:

Стаття 1167

Підстави відповідальності за завдану моральну шкоду

«...»

2. Моральна шкода відшкодовується незалежно від вини органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим, органу місцевого самоврядування, фізичної або юридичної особи, яка її завдала:

...

2) якщо шкоди завдано фізичній особі внаслідок її незаконного затримання...
...»

49. У відповідних положеннях Закону України про відшкодування шкоди (Закон України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів дізнання, досудового слідства, прокуратури і суду») від 1 грудня 1994 року (зі змінами) передбачено:

Стаття 1

«Відповідно до положень цього Закону підлягає відшкодуванню шкода, завдана громадянину внаслідок:

(1) незаконного засудження, незаконного притягнення як обвинуваченого, незаконного взяття і тримання під вартою, незаконного проведення в ході розслідування чи судового розгляду кримінальної справи обшуку, виїмки, незаконного накладення арешту на майно, незаконного відсторонення від роботи (посади) та інших процесуальних дій, що обмежують права громадян;

(2) незаконного застосування адміністративного арешту чи виправних робіт, незаконної конфіскації майна, незаконного накладення штрафу;

(3) незаконного проведення оперативно-розшукових заходів, передбачених законами України «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» та іншими актами законодавства.

У випадках, зазначених у частині першій цієї статті, завдана шкода відшкодовується в повному обсязі незалежно від вини посадових осіб органів дізнання, досудового слідства, прокуратури і суду.»

Стаття 2

«Право на відшкодування шкоди в розмірах і в порядку, передбачених цим Законом, виникає у випадках:

(1) постановлення виправдувального вироку суду;

(2) закриття кримінальної справи за відсутністю події злочину, відсутністю у діянні складу злочину або недоведеністю участі обвинуваченого у вчиненні злочину;

(3) відмови в порушенні кримінальної справи або закриття кримінальної справи з підстав, зазначених у пункті 2 частини першої цієї статті;

(4) закриття справи про адміністративне правопорушення.

Право на відшкодування шкоди, завданої зазначеними у статті 1 цього Закону оперативно-розшуковими заходами до порушення кримінальної справи, виникає у випадках, передбачених пунктом 1¹ частини першої цієї статті, або за умови, що протягом шести місяців після проведення таких заходів не було прийнято рішення про порушення за результатами цих заходів ... або таке рішення було скасовано.»

50. Після внесення 1 грудня 2005 року змін до Закону про відшкодування шкоди, що набрали чинності з 1 січня 2006 року,

перелік випадків, у яких виникає право на відшкодування, було розширено шляхом включення до нього такого пункту:

«(1-1) встановлення в обвинувальному вирoku суду чи іншому рішенні суду (крім ухвали чи постанови суду про повернення справи на додаткове розслідування чи новий судовий розгляд) факту ... незаконного взяття і тримання під вартою ...».

ПРАВО

I. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ ПУНКТУ 1 СТАТТІ 5 КОНВЕНЦІЇ

51. Заявник скаржився, що його незаконно тримали під вартою з 28 липня до 1 серпня 2006 року та з 19 лютого до 18 березня 2009 року у порушення пункту 1 статті 5 Конвенції, у відповідній частині якої зазначено:

«1. Кожен має право на свободу та особисту недоторканність. Нікого не може бути позбавлено свободи, крім таких випадків і відповідно до процедури, встановленої законом:

(а) законне ув'язнення особи після засудження її компетентним судом;

(б) законний арешт або затримання особи за невиконання законного припису суду або для забезпечення виконання будь-якого обов'язку, встановленого законом;

(с) законний арешт або затримання особи, здійснене з метою допровадження її до компетентного судового органу за наявності обґрунтованої підозри у вчиненні нею правопорушення або якщо обґрунтовано вважається необхідним запобігти вчиненню нею правопорушення чи її втечі після його вчинення; ...»

A. Прийнятність

1. Доводи сторін

52. Уряд стверджував, що заявник не вичерпав національні засоби юридичного захисту у зв'язку зі своєю скаргою на його затримання з 28 липня до 1 серпня 2006 року. Уряд стверджував, що Київський суд у своїй окремій ухвалі від 11 серпня 2006 року визнав незаконність затримання заявника впродовж цього періоду. Факт цього визнання забезпечив заявнику можливість вимагати відшкодування згідно з Цивільним кодексом України та Законом про відшкодування шкоди. Уряд надав копії рішень національного суду, які, на його думку, доводили наявність у справі заявника засобу юридичного захисту.

53. Уряд не заперечував проти прийнятності скарги заявника на тримання під вартою з 19 лютого до 18 березня 2009 року.

54. Заявник заперечив проти аргументу Уряду стосовно невичерпання засобу юридичного захисту. Він стверджував, що практика незадокументованих затримань становить системну проблему в Україні і що, незважаючи на визнання незаконності його затримання, жодного працівника міліції не було притягнуто до відповідальності. Він також стверджував, що у справах, на які посилався Уряд, відшкодування шкоди позивачам було присуджено більше ніж через шість або сім років після закінчення незаконного затримання. На думку заявника, це доводить, що вказаний Урядом засіб юридичного захисту є повільним, а тому не може вважатися ефективним.

2. Оцінка Суду

(а) Скарга заявника на його затримання з 28 липня до 1 серпня 2006 року

55. Суд вже розглядав аналогічне питання у справах «Лопатін та Медведський проти України» (*Lopatin and Medvedskiy v. Ukraine*) (заяви № 2278/03 та № 6222/03, пп. 76 та 77, від 20 травня 2010 року) та «Савін проти України» (*Savin v. Ukraine*) (заява № 34725/08, п. 77, від 16 лютого 2012 року) і встановив, що за відповідних обставин зазначені засоби юридичного захисту, як за Цивільним кодексом України, так і за Законом про порядок відшкодування шкоди, не можна вважати ефективними.

56. У цих справах Суд зазначив, що національні органи влади визнали незаконність затримання заявників з істотними затримками. У рішенні у справі «Лопатін та Медведський проти України» (*Lopatin and Medvedskiy*) слідчому знадобилося понад чотири роки для визнання факту затримання, та ще півтора роки для визнання його незаконності. На думку Суду, таке запізніле визнання не позбавило заявників їхнього статусу потерпілих (див. вищенаведене рішення у справі «Лопатін та Медведський проти України» (*Lopatin and Medvedskiy*), п. 75). У справі «Савін проти України» (*Savin v. Ukraine*) мала місце затримка у понад десять років (див. вищенаведене рішення у справі «Савін проти України» (*Savin v. Ukraine*), пп. 7, 22 та 28).

57. Більше того, у справі «Лопатін та Медведський проти України» (*Lopatin and Medvedskiy*) Суд дійшов висновку, що Уряд не довів, що Цивільний кодекс України 2003 року міг забезпечити підставу для подання позову про відшкодування шкоди у зв'язку з незаконним триманням під вартою, оскільки у цій справі відповідні події відбувалися до набуття Кодексом чинності, тобто до 1 січня 2004 року (див. зазначене рішення у справі «Лопатін та Медведський проти України» (*Lopatin and Medvedskiy*), п. 77). Суд також піддав сумніву ефективність цього засобу юридичного захисту з огляду на те, що

право на відшкодування шкоди за незаконне тримання під вартою, незважаючи на виправдувальний вирок, було передбачено лише змінами до Закону про відшкодування шкоди у грудні 2005 року, тобто пізніше зазначених у цій справі подій.

58. Обставини цієї справи є суттєво відмінними. По-перше, Суд зазначає, що вже 11 серпня 2006 року національний суд визнав незаконність затримання заявника з 28 липня до 1 серпня 2006 року. По-друге, незаконне затримання заявника відбулось 28 липня 2006 року, тобто після набрання чинності як Цивільним кодексом України 2003 року, так і змінами до Закону про відшкодування шкоди від 2005 року. За цих підстав не виникає жодних сумнівів щодо застосовності як Цивільного кодексу України 2003 року, так і Закону про відшкодування шкоди. Заявник не заперечував проти їхньої застосовності у своїй справі.

59. Суд вказує, що згідно з його усталеною практикою Уряд, який заявляє про невичерпання національних засобів правового захисту, повинен переконати Суд у тому, що засіб захисту був ефективним і доступним як у теорії, так і на практиці. Якщо цю вимогу щодо тягаря доведення буде виконано, заявник, у свою чергу, повинен довести, що зазначений Урядом засіб юридичного захисту було фактично вичерпано, або що він з якихось причин є неадекватним і неефективним за конкретних обставин справи, або існують особливі обставини, які виправдовують недотримання цієї вимоги (див. рішення у справі «Хохліч проти України» (*Khokhlich v. Ukraine*), заява № 41707/98, п. 149, від 29 квітня 2003 року).

60. Суд вважає, що у цій справі Уряд виконав свій обов'язок щодо тягаря доведення. І навпаки, заявник не навів жодних переконливих аргументів, щоб показати, що зазначений Урядом засіб правового захисту був неадекватним чи неефективним, або що існували особливі обставини, які виправдовують його невичерпання. Заявник також не вказав жодних конкретних обставин, за яких застосування засобу правового захисту могло бути неприйнятно тривалим. Зважаючи на те, що заявник не намагався використати засіб правового захисту, Суд не готовий абстрактно оцінювати аргумент про те, що застосування засобу правового захисту було б неприйнятно тривалим. Суд повторює, що наявність самих лише сумнівів щодо перспектив успішності застосування конкретного засобу правового захисту, що не є очевидно марним, не є вагомою підставою для невичерпання національних засобів юридичного захисту (див. ухвалу щодо прийнятності у справі «Воробойова проти України» (*Vorobyeva v. Ukraine*), заява № 27517/02, від 17 грудня 2002 року).

61. Тому Суд приймає заперечення Уряду щодо невичерпання і вважає, що скарга заявника в частині незаконності його затримання з 28 липня до 1 серпня 2006 року має бути відхилена через невичерпання

національних засобів правового захисту відповідно до пункту 1 статті 35 Конвенції.

(b) Скарга заявника щодо його тримання під вартою з 19 лютого до 18 березня 2009 року

62. Суд зазначає, що ця скарга не є явно необґрунтованою у розумінні підпункту «а» пункту 3 статті 35 Конвенції. Суд також зазначає, що вона не є неприйнятною з будь-яких інших підстав. Тому вона має бути визнана прийнятною.

В. Суть

1. Доводи сторін

63. Заявник стверджував, що тримання його під вартою з 19 лютого до 18 березня 2009 року було незаконним, оскільки було здійснено без жодного рішення суду.

64. Уряд стверджував, що тримання заявника під вартою протягом зазначеного періоду було законним, і що заявник перебував під вартою, оскільки матеріали його кримінальної справи було направлено до суду першої інстанції.

2. Оцінка Суду

65. Суд зауважує, що тримання заявника під вартою з 19 лютого 2009 року до 18 березня 2009 року здійснювалось лише на тій підставі, що справу було передано на розгляд до суду. Проте жодного рішення, яке б дозволяло тримання заявника під вартою впродовж цього періоду, не виносилось.

66. Суд уже досліджував у багатьох справах практику тримання обвинувачених під вартою виключно на тій підставі, що обвинувальний висновок передано до суду першої інстанції, і визнавав у зв'язку з цим порушення пункту 1 статті 5 Конвенції. Суд встановлював, що практика тримання обвинувачених під вартою без конкретної законної підстави та за відсутності чітких норм, які б регулювали правове становище обвинувачених, в результаті чого вони можуть бути позбавлені свободи протягом необмеженого періоду часу без відповідного дозволу суду, несумісна з принципом юридичної визначеності та захисту від свавілля, які є наскрізними питаннями у сфері застосування Конвенції та принципу верховенства права (див., наприклад, рішення у справі «Єлоєв проти України» (*Yeloyev v. Ukraine*), заява № 17283/02, п. 50, від 6 листопада 2008 року). Цю проблему у відповідний час було визнано системною в Україні (див. рішення у справі «Харченко проти України» (*Kharchenko v. Ukraine*), заява № 40107/02, п. 98, від 10 лютого 2011 року).

67. Суд зауважує, що Уряд не навів жодних нових аргументів, які могли б переконати його відійти від своїх попередніх висновків у цій справі.

68. З огляду на зазначені вище міркування Суд доходить висновку, що тримання заявника під вартою з 19 лютого до 18 березня 2009 року було незаконним.

69. Отже, було порушення пункту 1 статті 5 Конвенції у зв'язку з триманням заявника під вартою з 19 лютого до 18 березня 2009 року.

II. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ ПУНКТУ 3 СТАТТІ 5 КОНВЕНЦІЇ

70. Заявник скаржився, що тривалість його досудового тримання під вартою була надмірною. Він посилався на пункт 3 статті 5 Конвенції, у якому зазначено:

«[Кожному], кого заарештовано або затримано згідно з положеннями підпункту "с" пункту 1 цієї статті, ... має бути забезпечено розгляд справи судом упродовж розумного строку або звільнення під час провадження. Таке звільнення може бути обумовлене гарантіями з'явитися на судові засідання.»

A. Прийнятність

71. Суд зазначає, що ця скарга не є явно необґрунтованою у розумінні підпункту «а» пункту 3 статті 35 Конвенції. Суд також зазначає, що вона не є непринятною з будь-яких інших підстав. Тому вона має бути визнана прийнятною.

B. Суть

1. Доводи сторін

72. Заявник стверджував, що строк тримання його під вартою до винесення вироку був надмірним. Він зазначав, що пред'явлені йому обвинувачення були пов'язані тільки з трьома, а не з рештою тринадцятьма підсудними. У зв'язку з цим він заперечував аргумент Уряду про те, що тривалість тримання заявника під вартою була виправдана великою кількістю обвинувачених у справі.

73. Уряд наполягав, що, з огляду на обставини справи, зокрема тяжкість пред'явлених заявнику обвинувачень і складність справи, порушення пункту 3 статті 5 Конвенції у цій справі не було. Уряд вказував, зокрема, що провадження у справі щодо заявника було пов'язано із провадженнями у справах щодо шістнадцяти інших осіб, інтереси яких представляли захисники. Обвинувачені та їх захисники користувалися своїми процесуальними правами, що призвело до

продовження тривалості провадження. Уряд посилався на велику кількість слідчих дій, проведених під час досудового слідства, та велику кількість судових засідань впродовж судового розгляду. Деякі з судових засідань необхідно було відкласти з огляду на стан здоров'я підсудних та захисників, а також неявку до суду підсудних та свідків.

2. Оцінка Суду

74. Суд зазначає, що період, який слід брати до уваги, розпочався 28 липня 2006 року (у день затримання заявника) і закінчився 18 жовтня 2011 року (у день, коли суд першої інстанції виніс вирок щодо заявника). Отже, тримання заявника під вартою тривало понад п'ять років та два місяці.

75. Суд постановив, що відповідно до пункту 3 статті 5 Конвенції після спливу певного періоду часу саме лише існування обґрунтованої підозри не виправдовує позбавлення свободи, і суди мають наводити інші підстави для продовження тримання під вартою (див., наприклад, рішення у справі «Борисенко проти України» (*Borisenko v. Ukraine*), заява № 25725/02, п. 50, від 12 січня 2012 року). Більше того, ці підстави мають бути чітко зазначені національними судами (див. вищенаведені рішення у справах «Слоєв проти України» (*Yeloyev v. Ukraine*), п. 60; «Харченко проти України» (*Kharchenko v. Ukraine*), п. 80).

76. Суд часто встановлював порушення пункту 3 статті 5 Конвенції у випадках, коли національні суди продовжували тримання заявника під вартою, посилаючись в основному на тяжкість обвинувачень та використовуючи шаблонні формулювання, навіть не розглядаючи конкретних фактів або можливості застосування альтернативних запобіжних заходів (див., наприклад, вищенаведене рішення у справі «Харченко проти України» (*Kharchenko v. Ukraine*), пп. 80-81; та рішення у справі «Третьяков проти України» (*Tretyakov v. Ukraine*), заява № 16698/05, п. 59, від 29 вересня 2011 року).

77. У цій справі національні суди у період з 25 вересня 2006 року до 15 червня 2011 року неодноразово розглядали питання щодо тримання заявника під вартою.

78. Проте у своїх рішеннях від 25 вересня 2006 року, 26 лютого 2007 року та 24 квітня 2007 року національні суди не проаналізували жоден з аспектів становища заявника, використовуючи шаблонну мову та не розглядаючи конкретних фактів справи заявника.

79. У своїй постанові від 14 серпня 2007 року щодо продовження строку тримання заявника під вартою Верховний Суд України розглянув конкретні обставини справи та зазначив, що справа була складною і потребувала проведення великої кількості слідчих дій. Проте Верховний Суд України не розглянув індивідуальне становище жодного з підсудних, включаючи заявника.

80. Більше того, 15 жовтня 2008 року апеляційний суд м. Києва зазначив, що потреба в ознайомленні з матеріалами справи була головною причиною продовження строку тримання заявника під вартою, хоча заявник ще 9 жовтня 2008 року повідомив прокуратуру про те, що він бажає закінчити ознайомлення з матеріалами справи. Рішення національних органів не роз'яснюють, а Суд не може зрозуміти, яким чином продовжуване тримання заявника під вартою може бути виправдане необхідністю ознайомлення з матеріалами справи, якщо заявник чітко заявив, що вважає таке ознайомлення закінченим. Те, що національні суди посилалися на потреби інших підсудних продовжити ознайомлення з матеріалами справи, лише підтверджує думку про те, що національні суди не намагалися оцінити конкретне становище заявника.

81. Суд пам'ятає про тяжкість пред'явлених заявнику обвинувачень та труднощі, які національні органи влади очевидно мали під час розслідування його справи, зокрема пред'явлення обвинувачень багатьом обвинуваченим, які, як стверджувалося, були причетні до організованої злочинної діяльності. Проте, оцінюючи рішення національних судів відповідно до принципів, встановлених його практикою, Суд не вбачає підстав відходити від своєї попередньої позиції. У відповідних рішеннях національних судів органи влади не довели, що, окрім загальної складності справи, існували особливі обставини, пов'язані з конкретним становищем заявника, які б виправдали тримання заявника під вартою протягом такого значного строку (див. у якості протилежного прикладу рішення у справі «Еререн проти Німеччини» (*Ereren v. Germany*), заява № 67522/09, пп. 64 та 65, від 6 листопада 2014 року).

82. Вищезазначених міркувань достатньо, щоб Суд дійшов висновку про порушення пункту 3 статті 5 Конвенції.

III. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ ПУНКТУ 4 СТАТТІ 5 КОНВЕНЦІЇ

83. Заявник скаржився, що він не мав ефективного засобу правового захисту, за допомогою якого можна було б забезпечити розгляд питання щодо законності тримання його під вартою після закінчення досудового слідства у його справі. Він посилався на статтю 13 Конвенції. Суд вважає, що ця скарга має бути розглянута за пунктом 4 статті 5 Конвенції (див. рішення у справі «Цигоній проти України» (*Tsygoniy v. Ukraine*), заява № 19213/04, п. 74, від 24 листопада 2011 року), у якому зазначено:

«4. Кожен, кого позбавлено свободи внаслідок арешту або тримання під вартою, має право ініціювати провадження, в ході якого суд без зволікання

встановлює законність затримання і приймає рішення про звільнення, якщо затримання є незаконним.»

А. Прийнятність

84. Суд зазначає, що ця скарга не є явно необґрунтованою у розумінні підпункту «а» пункту 3 статті 35 Конвенції. Суд також зазначає, що вона не є неприйнятною з будь-яких інших підстав. Тому вона має бути визнана прийнятною.

В. Суть

85. Заявник стверджував, що при вирішенні питання про продовження строку тримання заявника під вартою після закінчення досудового слідства національні суди посилялись тільки на тяжкість пред'явлених йому обвинувачень, що відповідно до практики Суду не є достатньою підставою для виправдання тривалого тримання під вартою, та не надали адекватних відповідей на доводи заявника щодо необхідності звільнення його з-під варти.

86. Уряд стверджував, що у заявника було два ефективні засоби відшкодування: оскаржити початкову постанову про взяття його під варту та подати клопотання про звільнення з-під варти. Заявник використав обидва засоби, оскарживши початкову постанову про взяття його під варту та подавши заперечення на подання органу досудового слідства про продовження строку тримання заявника під вартою. Національні суди належним чином розглянули і скаргу заявника, і його заперечення, та відмовили у їх задоволенні. Під час розгляду справи судом першої інстанції заявник лише двічі звертався з клопотанням про звільнення з-під варти, і суд належним чином розглянув обидва клопотання та залишив їх без задоволення.

87. Суд зауважує, що 18 березня 2009 року апеляційний суд Одеської області, вирішуючи питання про продовження строку тримання заявника під вартою та його клопотання про звільнення з-під варти, не надав жодної відповіді на конкретні доводи заявника щодо його звільнення з-під варти і також не навів жодних, навіть шаблонних, підстав для продовження тримання заявника під вартою. Апеляційний суд Одеської області також не встановив дату закінчення строку тримання заявника під вартою.

88. Суд зазначає, що національний суд не виніс вмотивоване рішення, яке б обґрунтовувало продовження строку тримання заявника під вартою після закінчення досудового слідства та у якому було б надано оцінку твердженням заявника про безпідставність продовжуваного тримання його під вартою. Суд вже визнавав цю практику, яка повторюється у схожих рішеннях національних судів

України, такою, що не відповідає вимогам пункту 4 статті 5 Конвенції (див. рішення у справах «Молодорич проти України» (*Molodorych v. Ukraine*), заява № 2161/02, п. 108, від 28 жовтня 2010 року; «Цигоній проти України» (*Tsygoniy v. Ukraine*), заява № 19213/04, п. 78, від 24 листопада 2011 року). Суд вважає, що такі ж висновки є застосовними і у цій справі.

89. Отже, було порушення пункту 4 статті 5 Конвенції.

IV. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 8 КОНВЕНЦІЇ

90. Заявник скаржився на порушення його права на повагу до сімейного життя у зв'язку з відмовою національних органів влади у наданні дозволів на побачення та листування з родичами під час перебування під вартою. Заявник посилався на статтю 8 Конвенції, у якій зазначено:

«1. Кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції.

2. Органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб.»

Прийнятність

1. Доводи сторін

91. Уряд стверджував, що будь-яке втручання у сімейне життя заявника було невід'ємним аспектом тримання його під вартою, ґрунтувалося на національному законодавстві і було пропорційним. Уряд стверджував, що у матеріалах кримінальної справи містилося лише одне клопотання заявника до апеляційного суду Одеської області про надання дозволу на побачення зі своєю родиною. За твердженнями Уряду, апеляційний суд Одеської області задовольнив клопотання від 25 травня 2009 року, але родина заявника так і не скористалася цим дозволом. Уряд надав довідку Київського СІЗО без дати, у якій зазначалося, що у матеріалах особової справи заявника відсутня будь-яка інформація про те, що він коли-небудь мав побачення з родичами. Уряд стверджував, що скаргу заявника не було підтверджено жодними доказами, і вона була явно необґрунтованою.

92. Заявник підтримав свою скаргу.

2. Оцінка Суду

(а) Листування

93. Суд зазначає, що у матеріалах справи ніщо не вказує на те, що заявник коли-небудь намагався листуватися зі своєю родиною, або що він коли-небудь звертався з клопотаннями з цього приводу чи подавав будь-які відповідні скарги.

94. Що стосується скарг заявника на обмеження його права на листування, Суд вважає це твердження абсолютно безпідставним. Тому ця скарга має бути відхилена відповідно до підпункту «а» пункту 3 та пункту 4 статті 35 Конвенції як явно необґрунтована.

(b) Побачення з родиною

95. Суд зауважує, що Уряд не порушував питання дотримання заявником правила шестимісячного строку. Проте Суд вже зазначав, що правило шестимісячного строку є загальноприйнятою нормою, а отже він має право застосовувати його за власною ініціативою (див. рішення у справі «Ассанідзе проти Грузії» (*Assanidze v. Georgia*) [ВП], заява № 71503/01, п. 160, ECHR 2004-II).

У зв'язку з цим Суд зазначає, що заявник вказав лише одне конкретне рішення Генеральної прокуратури України від 16 жовтня 2006 року про відмову у наданні побачення з родичами. Суд зазначає, що ніщо не вказує на те, що це рішення перешкоджало заявнику подати згодом інші клопотання про надання дозволу на побачення з родиною.

96. За цих обставин Суд вважає, що заявник, який подав заяву 5 травня 2009 року, порушив правило щодо звернення до Суду протягом шести місяців з дня отримання рішення від 16 жовтня 2006 року. Тому ця скарга має бути відхилена як неприйнятна відповідно до пунктів 1 та 4 статті 35 Конвенції.

V. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 13 КОНВЕНЦІЇ

97. Заявник також скаржився, що у нього не було ефективного національного засобу правового захисту у зв'язку з його скаргою за статтею 8 Конвенції стосовно побачень з родичами. Він посилався на статтю 13 Конвенції, у якій зазначено:

«Кожен, чиї права та свободи, визнані в цій Конвенції, було порушено, має право на ефективний засіб юридичного захисту в національному органі, навіть якщо таке порушення було вчинене особами, які здійснювали свої офіційні повноваження.»

Прийнятність

98. Уряд стверджував, що ця скарга є явно необґрунтованою, оскільки заявник не подав небезпідставну скаргу для того, щоб він міг вважатись жертвою порушення статті 8 Конвенції.

99. Заявник не надав зауважень за цим пунктом.

100. Суд, визнавши відповідну скаргу за статтею 8 Конвенції неприйнятною, доходить висновку, що заявник не подав небезпідставну скаргу у розумінні статті 13 Конвенції (див. рішення у справі «Валерій Фуклев проти України» (*Valeriy Fuklev v. Ukraine*), заява № 6318/03, п. 98, від 16 січня 2014 року).

101. Звідси випливає, що скаргу заявника відповідно до статті 13 Конвенції слід відхилити відповідно до підпункту «а» пункту 3 і пункту 4 статті 35 Конвенції як несумісну *ratione materiae* з положеннями Конвенції.

VI. ІНШІ СТВЕРДЖУВАНІ ПОРУШЕННЯ КОНВЕНЦІЇ

102. Насамкінець, заявник скаржився за статтею 3 Конвенції, що після затримання його змушували зізнатися у вчиненому. Заявник також скаржився за пунктом 1 статті 5 Конвенції, що постанова про взяття його під варту не була обґрунтованою. Він також скаржився за пунктом 2 статті 5 Конвенції, що під час затримання його не було повідомлено про підстави його затримання. Посилаючись на пункт 4 статті 5 Конвенції, заявник скаржився, що його було доправлено до судді через сім днів після затримання. За пунктом 2 статті 6 Конвенції заявник скаржився на формулювання деяких процесуальних рішень у його справі. Насамкінець, заявник також скаржився за пунктом 3 статті 6 Конвенції, що пред'явлені йому обвинувачення не були достатньо деталізовані, що у нього не було часу та засобів для підготовки свого захисту, що з 28 липня до 3 серпня 2006 року у нього не було доступу до захисника, і що у серпні 2006 року обраного ним захисника до провадження у кримінальній справі щодо нього не було допущено.

103. Розглянувши доводи заявника з урахуванням усіх наявних у нього матеріалів та належності оскаржуваних питань до сфери його компетенції, Суд вважає, що вони не виявляють жодних ознак порушень прав і свобод, гарантованих Конвенцією.

104. Із цього випливає, що ця частина заяви має бути визнана неприйнятною як явно необґрунтована відповідно до пункту 1 та підпункту «а» пункту 3 і пункту 4 статті 35 Конвенції.

VII. ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 41 КОНВЕНЦІЇ

105. Статтею 41 Конвенції передбачено:

«Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткове відшкодування, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливую сатисфакцію.»

А. Шкода

106. Заявник вимагав 20 000 євро відшкодування моральної шкоди.

107. Уряд стверджував, що вимога є надмірною.

108. Суд вважає, що заявник вочевидь зазнав страждань і тривоги у зв'язку з встановленими порушеннями. Ухвалюючи рішення на засадах справедливості, як цього вимагає стаття 41 Конвенції, Суд присуджує заявнику 4 000 євро відшкодування моральної шкоди.

В. Судові та інші витрати

109. Заявник також вимагав 1000 євро компенсації витрат на представництво його інтересів під час провадження у Суді. На підтвердження цього він не надав жодних документів.

110. Уряд зазначив, що заявнику було надано юридичну допомогу, і його вимога щодо відшкодування витрат на юридичну допомогу є необґрунтованою.

111. Згідно з практикою Суду заявник має право на компенсацію судових та інших витрат, лише якщо буде доведено, що такі витрати були фактичними і неминучими, а їхній розмір – обґрунтованим. Суд зазначає, що для обґрунтування своєї вимоги заявник не надав жодних підтверджуючих документів, таких як деталізовані рахунки або рахунки-фактури (пункти 1 та 2 Правила 60 Регламенту Суду). Відповідно, Суд нічого не присуджує за цим пунктом.

С. Пеня

112. Суд вважає за належне призначити пеню на підставі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, до якої має бути додано три відсоткові пункти.

ЗА ЦИХ ОБСТАВИН СУД ОДНОГОЛОСНО

1. *Оголошує* скарги щодо законності тримання заявника під вартою з 19 лютого 2009 року до 18 березня 2009 року, тривалості тримання його під вартою та наявності механізму перегляду законності такого тримання під вартою прийнятними, а решту скарг у заяві – неприйнятними;

2. *Постановляє*, що було порушення пункту 1 статті 5 Конвенції у зв'язку з триманням заявника під вартою з 19 лютого 2009 року до 18 березня 2009 року;
3. *Постановляє*, що було порушення пункту 3 статті 5 Конвенції;
4. *Постановляє*, що було порушення пункту 4 статті 5 Конвенції;
5. *Постановляє*, що:
 - (а) упродовж трьох місяців з дати, коли це рішення набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції, держава-відповідач повинна сплатити заявнику 4 000 (чотири тисячі) євро відшкодування моральної шкоди та додатково суму будь-яких податків, що можуть нараховуватися; ця сума має бути конвертована у валюту держави-відповідача за курсом на день здійснення платежу;
 - (b) із закінченням зазначеного тримісячного строку до остаточного розрахунку на вищезазначену суму нараховуватиметься простий відсоток (*simple interest*) у розмірі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, яка діятиме в період несплати, до якої має бути додано три відсоткові пункти;
6. *Відхиляє* решту вимог заявника щодо справедливої сатисфакції.

Учинено англійською мовою та повідомлено письмово 2 квітня 2015 року відповідно до пунктів 2 та 3 Правила 77 Регламенту Суду.

Клаудія Вестердік
(*Claudia Westerdiek*)
Секретар

Марк Віллігер
(*Mark Villiger*)
Голова